

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 1. aprila 1857.

Dobrovoljen svét gospodarjem zavoljo gosenc.

(Konec.)

Razun imenovanih gosenc, ki so najhuje škodljivke sadnega drevja, ne moremo prezreti še več družih metuljkov in kebričkov (hroščičev), ki so tudi drevesom v kvar, in jih tedaj pokončati moramo. Čez zimo prebivajo radi v mahu, s katerim je drevó obrašeno, ali pa za kožo pod staro, z mahom prevlečeno skorjo na deblu, posebno blizo doli pri tléh, po spoknjah starih dreves ali med rogovilami po vejah.

Je pa teh kebričev več plemen tiste verste, ki z rivčkom oboroženi se štrigovci (Rüsselkäfer) imenujejo; med njimi je najhuji škodlivec štrigovec jabelčnega cve-tja (Apfelblüthen-Rüsselkäfer).

Da se ta merčes zatara, je treba, vès mah do čiste ga z dreves postergati in vse skup v ogenj vreči. (Za-tega voljo je tako dobro, v jeseni vse odrašene drevesa z apnom pobeliti, ktero vso gosencno zalego po deblu končá in metulje odvráča, ki v apnéno drevo nikoli zalege ne delajo).

Trud, ki ga ima sadjorejec s tem delom, mu desetkrat povrača obilniši pridelk.

Skleniti pa ne morem tega poduka, da bi še enkrat ne povzdignil svojega glasa za ptiče. Nobena reč gosenc bolj ne zmanjša in ne pokončá kakor nekteri ptiči, kateri so že od Boga za to namenjeni, ki jim je mergoljince v živež odločil. Dragi moj! godcom rad plačaš, da ti jo zagodejo, — mile ptičke, ki stokrat lepše pojejo kakor vsake gosle in bas, pa loviš in moriš, ki te zastonj s petjem svojem razveseljujejo in ti trebijo drevje najsilniših požeruhov. Če ne verjameš tega, poglej v verte, ki so blizo hoste; kjer je dosti takih ptičev, gosence nikoli drevja veliko ne poško-dovajo; — tam pa, kamor ti dobrotniki ne dojdejo, gosence cele verte pokončajo. Moder gospodar si še le pri-vaja kolikor more takih ptičkov na svoj vert, da mu čistijo sadúnosnice.

Končavši te verstice ponudim sadjorejcom, kakor druge leta tudi letos, jabelčnih in hruševih cepičev iz svojega verta v Šiški nad Ljubljano. Ferd. Schmidt.

Kmetijske skušnje.

(Murvina setev). Ker je sviloroja v Istri gotov in dober pridelk, imam poseben vert za murve; iz skalovja sem si ga napravil. Murve pa jaz takole sejem: Po sv. Petru, kadar začne murva zoreti, si nabere njenega zre-lega sadú; kateri ima polno zernja (semena), ga denem v vrečico (žakelj) in ga dobro ožmem. Sok vlijem v ste-klenice, da ga vinsko vrenje očisti; solnce ga pa v ocet (jesih) oberne. Tako je pričujoči ocet napravljen, ki ga Vam pošljem*). Seme in ožeti drop, kateri v vreči ostane, zmešam dobro z suho perstjo in skup posejem na pripravljeno gre-dico, ktero pokrijem z vlažno zemljo za pol palca debelo. Potem pa, ako ne dežuje — do 10. dneva vsaki dan tri-

*) Za dunajsko razstavo ga mora še 5 takih steklenic biti, če jih moremo kmalo dobiti. Vred.

krat polivam setev z mlačno vodo — enajsti in dvanajsti dan vse polno murvic že izleze. To se vé da se morajo mlade murvice čistiti in zalivati, da pred zimo okrepé. Sle-dečo pomlad jih v vertno šolo presadím. Kadar so za perst debele, jih o sv. Petru na okó cepim. Ne morem Vam po-pisati, kako naši kmetje po murvah in drugih drevescih po-praševajo; dasiravno imam vse polno drevesc, mi jih vsako leto vendar še zmanjka.

V Roču v Istri.

Urban Gollmayr, fajm.

(Nevaren pomoček zoper zajca je salo ali mast). S salom namazanega sadnega drevja se res zajec ne dotakne, ali salo samo ali s smodnikom ali s kakošno drugo rečjo zmešano, je drevesu ravno tako škodljivo kakor vsako oljnato mazilo, ker skorjo deblu tako zamaže, da ne more ne dihati ne hlapeti; tako namazano drevó hira in utegne sčasoma popolnoma vsahneti kakor bi človek poginil, če bi celega imeli dalje časa z oljem ali firnežem namazanega. Treba je tedaj, da umen gospodar obrača svoje oči zmiraj na dvé strani.

Sadjorejna šola v Idrii.

„Novice“ so gotovo razveselile slehernega domoljuba, ko so naznanile, da se ima že to pomlad začeti sadjorejna šola za preparande v Idrii. Kako po-trebna da je bila ta naredba za našo deželo, vedó najbolje „Novice“, ki obhodijo vso našo domovino, in vidijo toliko goličav, kjer bi lahko plenjalo žlahno sadje, — vidijo pa tudi marsikje gladovati ljudi, ki bi si utolažili mnogokrat lačni želodec, ako bi umeli drevje saditi, rediti in si ga v svoj prid in dobiček obračati. Kako lepo priložnost imajo torej posebno šolski učenci ne samo omikovati um svojih učencov in bistriti njih dušne zmožnosti, ampak tudi učiti jih in jim kazati, kako naj si skerbé za boljši kosček vsak-danjega kruha, da nam dobrotljiva zemlja ne bo rodila zgolj ternja in osata, ampak tudi okusnega sadja, čeravno s trudom pridelanega. Saj „brez muje se čevelj ne obuže“, pravi star pregovor.

Kakor pa se bo iz te sadjorejne šole izlival blagor po vsej deželi, kodar bodo hodili v njej izurjeni učenci, tako smemo upati, da bo ona še posebno koristila Idrii in njeni okolici. Zakaj ako se ozremo s pazljivi-m očesom po Idrijski dolini, in pogledamo nekoliko po kmetijah, po hišah, hlevih, vertih, njivah, travnikih, seno-žetih itd., moj Bog! na kako nizki stopnji je še ondišnje kmetovanje. Zdi se mi, kakor bi terdili besede unega, ki je sedem let plezal in po nesrečnem prekucljeji vzdihnil: „Naglica ni nikoli dobra“. Hiše — kakošne so sem ter tje! — hlevi tamni, pajčevnati, živina stoji na kupih gnoja, mnogokrat do vampa v blatu; gnojiša spira dež in prepeka solnce; po vertih malo drevja in še to kiljavo; po njivah ne vidiš novjših poterjenih plugov; za travnike in senožeti se gospodar ne zmeni več, kakor da jih enkrat ali dvakrat obrije s koso v letu. Za malo izjemkov je perstov le na eni roki preveč. Drugi kmetujejo, ka-kor so kmetovali njih starodavni dedje, brez ozira na to, da se preminjajo časi, množé ljudjé, ki imajo vsi usta

in siten želodec in hočejo jesti, — da se torej mora zemlja siliti z umnim kmetovanjem v obilnišo rodovitnost.

Od kod pa izvira toliko zanemarjenje kmetijstva? se nam nehotama vriva tukaj vprašanje. Po mojih mislih izvira to zanemarjenje nekoliko iz pomanjkanja potrebnega nauka, še bolj pa iz pomanjkanja mnogoletnih djanjskih izglede. Tudi tukaj velja pregovor: „Besede mičejo, izgledi vlečejo.“ Uči ga še tako lepo in prepričljivo, dokazuj mu, kakor véš in moreš, — poslušal te bo, morebiti ti tudi poterdil; al če ne vidi tvojega nauka z izgledi v djanji velikrat poterjenega, je skorej večidel vse zastonj. Dobro še pomnim dogodbo, ki mi poterjuje to resnico. Obiskal sem bil nekega kmeta blizu Idrije. Ravno v hlevu je bil, kjer so bili gnoj izkidali in na njivo zvozili. Ko stopim v hlev, vidim tukaj veliko zanikernost, posebno pa so bile tla take, da se Bog usmili! Zgolj skalovje, polno vdertin in robov; hrib in dolina na majhnem prostoru. Uboga živina! sem si mislil, ki mora na takem ležati. Naprej sem vedel, da bi bil metal bob v steno, ako bi bil svetoval gospodarju, naj poravná tla, naj naredí iz dilj pôd proti sredi zaveznjen, da se bo gnojnica po žlebu odtekala v jamo, kjer jo bo lahko zajemal in ž njo polival gnojnice, ali njive, ali travnike; zato sem mu le rekel: „prijatelj, poglejte, tam v uni melini imate toliko nerodovitne persti, napeljite je v hlev nekoliko voz, zasujte ž njo te jame, potem bo lahko živina ležala, perst se bo napila gnojnice, zvozite jo potem na njive, to bo tako dobro kakor gnoj.“ „Šentaj,“ je rekel, „ta je res pametna.“ Mislil sim si, da sem dosegel svoj namen, al — perst je še danes v melini, in jame v hlevu so še danes take, kakor so bile takrat.

Ako pogledamo nazaj po minulih letih tega stoletja, vidimo, da sta se v Idrijski okolici posebno dva moža trudila za povzdigo kmetijstva in sadjoreje, ranjki gosp. P. Leskovec, posestnik na Veharšu in adjunkt kranjske kmetijske družbe, in pa gospod Janez Mulej, sedaj dosluženi fajmošter, od leta 1826 do leta 1830 pa kaplan pri Fari. Gospod Leskovec je bil umen kmetovavec, izučen po vseh pravih kmetijstva. Zelo si je on prizadeval s podučevanjem pridobiti in uneti svoje rojake za napredek v kmetijstvu; al namest da bi bil mož, ki je véš gorel za dobro, po že poterjenih vodilih prenařeval kmetijo, se je preveč le s skušnjami pečal; skušnje so mu večkrat spodletele, rojaki pa so se mu — posmehovali, in tako blagi mož ni dosegel svojega namena z vso učenostjo in prizadevnostjo. Kakor je želel rajni Leskovec povzdigniti kmetovanje sploh, ravno tako se je trudil g. Janez Mulej posebno s sadjorejo. Dobro vedoč, da le malo koristijo besede brez izgledov, je ta blagi gospod po farovškem vertu pri Fari drevje sadil, cepil in trebil. Slišati budljive besede, še bolj pa viditi lepe izgledde, je jelo ljudi mikati po sadji, in kmalo so bili zasajeni s pomočjo imenovanega dobrotljivega gospoda celi dolgi obrunki s češpljami, verti pa z jabelki in hruškami. Lepa nada prihodnosti! Al leta 1830 je bil ta blagi, za sadjorejo véš goreči gospod prestavljen v Šmarijo, in po njegovem, za Faro prezgodnjem odhodu je vnetost za sadjorejo pešala in pešala, tako dolgo, da stoji zdaj na farovškem vertu komaj kako troje revnih debel, nekdanji lepi obrunki so zdaj zapušeni, in kar je sem ter tje družega sadja tisto dôbo zasajenega, hira in umira, kakor nežna cvetlica, ki jo je zapustila skerbna vertuarjeva roka, in se zastonj ozira po kakem gospod Janezu, ki naj bi ga čedil in trebil, pomagaje mu k plodoviti rodovitnosti. Ko bi se pa bili Prifarci po napeljevanji gospod Muleja resnobno poprijeli sadjoreje, koliko Idrijskih duarjev, za sadje skupljenih, bi bilo ostalo pri njih, ki jih pa zdaj memo njih nosijo bližnji sosedje Tominci, verlo pridni sadjorejci. Taka le se godí, kadar zanikernik roke križem derží, pridniši sosed mu terga iz rok lepi dobiček, in mu s tem pridiga glasno: „Sreča te iše, um ti je dan, najdel jo boš, ak nisi zaspan!“ —

Al denimo na stran minulost, ki je vničila lepo priza-

devanje dvéh, za povzdigo kmetijstva in sadjoreje tako iskrenih mož, in poglejmo na koncu tega spisa še prihodnost.

Kar zadeva kmetijstvo, bo blez še marsikaj Idrice steklo pred v Sočo, preden se bo povzdignilo do tiste stopnje, na kateri bi imelo že zdaj biti v blager domovini, in na kateri je že zdaj po več krajih našega cesarstva. Kako obilne pridelke bi lahko imeli z umnim kmetovanjem ondašnji posestniki, ker imajo, kakor nam pričajo zemljišne knjige, velike prostorne zemljiša, ki se pa obdelujejo zdaj le slabo, — rabotno — po tlačanski. Pomagalo bi, ako bi bilo mogoče ustanoviti v Idrii tudi nekako kmetijsko šolo za preparande, pa tudi za vse druge, kateri bi želeli takega nauka, postavimo, tako, kakor sta učila kmetijstvo v Ljubljani leta 1848/49 gospod Dr. Orel in gosp. Dežman, in sedaj gosp. fajm. Zalokar v kmetijski šoli ljubljanski, se vé, da v slovenskem jeziku, in pa, ako bi v ondišnji okolici jel kak posestnik kmetovati po umnem kmetovanji.*) Lep izgled bi gotovo odperl tudi drugim očí, in spoznali bi, da se je treba tudi kmetijstva učiti in s časom naprejši. Kar pa zadeva sadjoreje, gledamo z veselim sercom, kako da izhaja lepa zarja na obnebj nadepolne prihodnosti, ki mora pregnati tamoto nevednosti in nečimernih presojev. Vidil sem pri nekem kmetu lep prostor, kakor nalaš vstvarjen za sadje, pa prazen. Opominjal sem ga, naj bi ga s sadnim drevjem zasadil. „Gospod“, mi je odgovoril, „pri nas ni za sadje, škodje mu ta presneta prejnuta (Brennhütte = topivnica, kjer topé rudo)“. Da dušivni smrad, ki hlapí iz peči topivnic in se razširja deleč okrog, kamor vleče veter, ne tekne ne človeku ne živini, je res, — al da bi škodval tudi sadju toliko, da bi še smelo opušanje s „prejnuto“ izgovarjati, ta je bôsa. —

Da se je skerbelo pri ti novi napravi za pripraven prostor, za dobrega učenika in za druge potrebšine, to se že tako vé. Hvala torej visoki vladi, ki je spet na noge spravila eno občukoristnih naprav v naši lepi domovini! Hvala pa tudi slavni kmetijski družbi, ki je, svesta si svojega važnega poklica, prva sprožila to potrebo! Da si bo pa tudi gospod vodja Idrijskih šol s svojimi učeniki na vso moč prizadeval pokazati, da je tudi kos storiti, kar pričakujete vlada in kmetijska družba, temu je porok njegova dosedajna sloveča delavnost pri šolah. Torej ne želimo družega, kakor: dobro srečo! k novemu početju. Zoridanov.

Zgodovinski pomenki.

Iz gornjega Štajarskega Δ. Ne samo zemlja, v kateri se sadaj Slovenci prebivajo, je za zgodovino in jezikoslovca slovenskega važna, temoč tudi one pokrajine, v katerih so Slovenci nekdanj stanovali. Zgodovinsko gotovo je, da so Slovenci do 9. stoletja segali do virov Drave in do reke Ina, in da bi ravno ne poterjevali stari pisatelji te resnice, še nam vendar po gornjem Štajarskem popričujejo krajne imena nekdanjo bivanje Slovencev v teh krajih. Tukaj Vam nekoliko takošnih pošljem, ktere se najdejo v starih admontskih urbarskih bukvah:

Chatissa, Chatsa, dnešnji dan Kač, primeri: Katiše na Kranjskem od kat, novoslov. cet = breg. — Corozsou (mons), brez dvombe: Koroško. — Feustriz, „fluvius et vallis“ = Bistrica pri Knittelfeldu. — Fiustriz (nemus) blizu Judenburga. — Grada, Grad-

*) Žir ne spada sicer v Idrijsko okolico; ker pa ni ravno dalje od Idrije, bi vendar utegnulo lepo prizadevanje častitega ondašnjega fajmoštra gosp. Majnika za povzdigo sadjoreje tudi nji koristiti; tudi umni kmetovavec Otrinov Janez utegne okolici lep izgled biti, ker ni le že svojih senozet veliko zboljšal, temuč tudi živinorejo želi na bolje stopnjo spraviti; iz tega namena je prišel nedavnej nalaš v Ljubljano; priporočili smo ga po sporočilu čast. gosp. kaplana Lenček-a gosp. predsedniku kmetijske družbe Terpinču, ki so mu, spoznavši Otrina, verlega in za napredek vnetega gospodarja, cenó prodali žlahno telico švajcarskega in pa junčka Pincgavskega rodú, ki bota zaredila onim hribovskim krajem dostojno plemo. Vred.